

Alt har sin tid...

OSKAR SKARSAUNE

Jeg fikk en bestilling som lød: Skriv et brev til norsk misjon av i dag, med AD 2100 som avsenderdatum. Med andre ord: Prøv å forestille deg hva man om hundre år ville si til oss som AD 2000 er engasjert i misjonen. Nå sier det seg selv at en slik bestilling er rimelig krevende. Jeg er historiker, jeg er vant til å se bakover, jeg er vant til å være etterpåklok, men bare med hensyn på historie som allerede har hendt. Nå bes jeg egentlig om å være profet, man ber meg foregripe etterpåklokskap! Det foreligger ingen empiri som støtter den antakelse at historikere er spesielt gode som profeter.

Følgelig var det utfordringens absurditet som gjorde den uimotståelig, og det aner meg at nettopp det var redaksjonens listige baktanke. Altså: jeg prøver, jeg prøvde, jeg har prøvd.

Prof. emer. Oskar Skarsaune

Loco Ignoto

1.1. AD 2100

Til norske misjonsledere og misjonsvenner

AD 2000

Kjære venner!

I

Dere vil antakelig bli overrasket over å få et brev med denne avsenderdato, særlig de av dere som kjenner min gode kollega,

professor emeritissimus, Tore Wigans påvisning av at tidsreiser ikke er mulige. Han hadde - og har - rett i det, og på en måte som jeg ikke har mulighet for å forklare dere, betyr det at jeg er helt avskåret fra å gi dere noe som helst innblikk i hvordan «det gikk» i løpet av de hundre år som har løpt mellom dere og meg i skrivende øyeblikk. La meg bare antyde at et slikt innblikk ville frata dere den mulighet for ansvarlige valg, og ansvar i forhold til valgene, som ingen kan eller skal frata dere. Jeg skriver derfor under det vilkår at alt jeg sier og tenker her, vil måtte fortone seg som plausibelt også ut fra et AD 2000-perspektiv. Jeg opplevde jo selv i sin tid årtusenskiftet, ja, det står i skrivende øyeblikk faktisk ganske levende for meg.

Dere har nettopp feiret dette årtusenskiftet. Et slikt numerisk fenomen i årenes tallrekke *bar* i seg selv ingen betydning, men *får* den betydning dere blir enige om å legge i det. Hvis dere blir enige om å betrakte den tid som ved AD 2000 ligger foran dere, som en ny tid med nye muligheter - ja, så kan den bli det. Alt som skjer under himmelen har sin tid, sa en klok mann i Bibelen. Han konkretiserte det blant annet med at det er

én tid til å rive, - og én tid til å bygge;

én tid til å plante, - og én til å rykke opp.

Jeg tenker at den tiden dere lever i, kan være en tid for begge deler, men med hensyn til forskjellige ting.

II

En tid for å rive ned: Jeg tror dere tenker om dere selv at dere er blitt ganske flinke til selvkritikk med hensyn til gamle konsepter og tradisjoner, og at endringsviljen er stor. Det er ikke lett å motsi dere på dette. Allikevel: Er dere sikre på at denne selvkritikk skjærer dypt nok, og ganske særlig: at den tar fatt i de riktige problemene?

Dere vet selv hvor inngrodd den tanke var i tidligere generasjoner, at misjonen var noe som hadde sitt utspring i det kristne Vesten - Vesteuropa og Nordamerika - og at misjonens retningspil pekte derfra og til de fleste andre områder av kloden, særlig den såkalte «tredje verden». Og dere mener selv dere har foretatt den nødvendige korleksjon av denne oppfatningen. Det trodde i hvert fall jeg, den gangen.

Men det er ikke sikkert at slike - skal vi si paternalistiske - holdninger er så helt lette å endre; det kan være de holder seg godt på områder og på måter som en selv ikke ser. Når dere sier - som også

jeg gjorde den gangen - at vi har mye å lære av de unge kirkene og de kristne i den tredje verden, da slår det meg at ikke bare sa vi det, vi var også istand til å si *hva* vi kunne lære av dem. Vi så gjerne at det var en to-veis misjon, at prester fra Afrika og Asia kom til oss og en periode var prester i norske menigheter. Flott, sa vi, vi får velsignelse tilbake av det misjonen har sådd ut. Se, så ydmyke vi har blitt: De som før var våre elever, er nå blitt våre læremestre!

Ja, mon det? Mon vi ikke også hadde en nokså klar «bestilling» til denne tilbake-leveransen, og i særdeleshet: en ganske klar oppfatning av hva vi *ikke* bestilte. Vi kunne nok raljere over tidligere tiders misjonærer som oppfattet misjonen også som et siviliseringsprosjekt, der mennesker fra Vesten brakte mennesker i den tredje verden opp på et høyere kulturelt og sivilisatorisk nivå - sitt eget. Og den tankegangen tror dere vi var ferdige med i AD 2000?

I så fall: Er dere ferdige med den tanke at Vestens form for vitenskapelighet, både i naturvitenskapene, i de humanistiske fag, og ikke minst: i teologien - er dere virkelig ferdige med den tanke at denne form for vitenskapelighet representerer høydepunktet, eller i hvert fall et nødvendig stadium, av menneskelig kunnskap og innsikt, som alle mennesker på kloden bør tilegne seg? Når vestlige misjonærer som underviser i bibelfag på presteseminarene i den tredje verden, vil bringe studentene det beste og det siste i bibelvitenskapelig innsikt - er det ikke da vestlige vitenskapsidealene som definerer hva som er det siste og beste? Sant nok: Vi kunne noen ganger drive vår empati så vidt at vi mente å kunne integrere innsiktene fra en «før-kritisk» bibellesning i vår egen «kritiske» eller «etter-kritiske». Men denne integrasjonen var det vi som foretok, på vår bibelforståelses premisser. Det var hele tiden vi som hadde kontrollen. Det var vi som definerte hva vi kunne og hva vi ikke kunne ta til oss av andre tilnærminger til Bibelen enn våre egne.

Man kan spørre, med andre ord: Hvor dypt lot vi oss egentlig utfordre? Jeg har nå nevnt ett eksempel, jeg tror man kunne nevne mange fler. Pastoren fra Afrika som ble kapellan i en norsk menighet - var det kanskje slik at han nokså snart fornemmet at det var normer og grenser og kulturelle absolutter som det ikke var klokt å utfordre?

Jeg kjenner godt innvendingen dere sitter med, for jeg hadde den selv: Vi er simpelt hen overbevist om at i visse henseender *er* vestlig vitenskapelighet alle andre erkjennelsesveier overlegen. Og de folk og kulturer som ennå ikke har fullt ut del i den, har *ipso*

facto et kraftig handikap i konkurransen om tilgangen til verdens ressurser og makten over dem. Altså blir det noe nær en etisk plikt, for ikke å si kristenplikt, å gi de mennesker som ennå ikke har denne type kunnskap, del i den. Da frigjør vi dem og myndiggjør vi dem.

Men er ikke dette riktig, da? La meg unnvike et direkte svar på det, og isteden si: *Dersom* dette er riktig, bærer - jeg mener: bar - vi som representanter for en vestlig kultur med oss et element av paternalisme som det kunne være like godt å vedkjenne seg, ja, uttale klart og tydelig *in so many words*. Da ville dere også gjøre det lettere for dem som var gjenstand for denne paternalismen å ta stilling til den - på *sine egne* premisser. Det kunne jo være at de på flere områder ville si seg enig, av egen fri overbevisning: Dere hadde faktisk noe å bringe oss, som vi trengte. Men jeg tror det gjør en viss forskjell om det er de selv som avgjør dette, eller dere som avgjør det for dem.

Jeg har altså ikke lov til å røpe noe som helst med hensyn til hvordan tingene rundt AD 2000 tar seg ut i lys av det som siden har hendt, men tillat meg en liten betraktning som kan se ut som etterpåklokskap, men som jeg bestemt mener å huske at jeg gjorde meg den gang. Mitt inntrykk var at mennesker i Norge ved tusenårsskiftet mente om seg selv at de hadde nådd et nytt nivå i allmenn innsikt om alle kulturers relativitet og betingethet. De absolutte sannheters tid var forbi. Det vil si: Det sa vi i bestemte sammenhenger, og i særdeleshet i forhold til sannheter *andre* holdt fast ved, men som vi selv hadde kommet i tvil om. For det slår meg jo, at knapt noen generasjon var mer overbevist enn vår om at vi på visse felter faktisk hadde nådd en ny innsikt i visse grunnleggende sannheter, og at disse sannhetene ble ansett som absolutte, fullstendig overordnet og unntatt fra all kulturell relativitet. Vi kalte dem menneskerettigheter og menneskeverd, og når kulturer eller religioner inneholdt normer eller tradisjoner som stod i konflikt med disse, da var vi ikke i tvil om hva som måtte ha prioriteten. Kulturelle forskjeller kunne vi leve med, men det var klare grenser for hva vi kunne godta. Knapt noe område er mer historisk og kulturelt betinget og foranderlig enn det som har med kjønnsroller og seksualitet å gjøre - like fullt var mange mennesker i Vesten urokkelig overbevist om at de tanker og holdninger som brøt igjennom i Vesten i det 20. århundres siste tiår, gjenspeilte en ny og høyere etisk innsikt som menneskeheten til da ikke hadde hatt, og som selvsagt burde bli allmenneie over hele kloden.

Jeg har noen ganger tenkt at kanskje er det slik at de tankene som i en bestemt kulturell situasjon synes å fremtre med en spesiell grad av indre evidens, en slik grad av evidens at man tror de må være hevet over kulturens relativitet, og kort og godt må være *sanne* i en eller annen absolutt forstand - kanskje er det de tankene som i ettertid vil vise seg å være mest kulturbestemt av alle. Nettopp opplevelsen av evidens kan være et tegn på hvor kulturelt veltilpassede de er. - Men nå begynner jeg antakelig å bli «litt sånn dyp», og det ligger ikke for meg.

Derfor: Det jeg har villet si, er i korthet dette: Tro ikke at dere er ferdige med eller har «løst» problemet med vestlig paternalisme, verken i misjonen eller i andre relasjoner, ja, kanskje aller minst i en hel rekke andre relasjoner. Og tro for all del ikke at problemet er lett å løse. Det er ikke engang lett å stille. Det er vanskelig å se, for det er vanskelig å se seg selv i nakken.

Også jeg tror at *partnership in mission* mellom «gamle» og «nye» kirker er en fin ting, og den tanke om likeverdig medarbeiderskap som er innebygget i konseptet, støtter jeg fullt ut. Jeg har bare villet si: Full likeverdighet i dette *partnership* kan være vanskeligere og mer krevende enn man i første runde tenker.

III

En tid til å plante. Jeg har tenkt å si litt om dynamikken i misjonsoppdraget, og om at våre tilvante organisasjonsmønstre kan ha innebygget noe i seg som hindrer denne dynamikken.

Rundt århundreskiftet 1900/1901 var det, som dere vet, en sterk misjonsdynamikk i store deler av den protestantiske kristenhet, med slagord som «verdens evangelisering i dette slektsledd» o. lign. Den store misjonskonferansen i Edinburgh i 1910 var preget av den samme ånd. Man skulle drive misjon blant de unådde, man skulle haste videre til stadig nye unådde, for i denne dynamikk banket misjonens hjerte. Men hadde man sett nærmere etter på det misjonsarbeid som for lengst var i gang i 1910, og hadde vært det en god stund, ville man kanskje kunnet se at det, etter hele sitt anlegg, ikke var innrettet på at misjonen skulle haste videre til nye unådde. Og det ble tydeligere for hvert år som gikk inn i det ennå unge århundret. Misjonene hadde utviklet et eiendomsforhold til «sine» misjonsfelter, og de som fant nye felter etter 1910, utviklet det samme til dem. Ingen misjon nøyde seg med - som Paulus - å plante; de fant det uforsvarlig om de ikke også fortsatte å følge den spede plantens vekst og modning. Altså: De gikk også inn i Apollos-

oppgaven, de vannet og stelte med planten. Kort sagt: De *ble*. Og misjonen som selskapene drev, endret langsomt karakter. Fra å være pionermisjon til områder der ingen kirke var, ble misjonen i økende grad et samarbeidsprosjekt med en fremvoksende kirke på den «gamle» misjonsmark. For mens det nok kan være mulig å angi når plantings-oppgaven er fullført, tør det være ganske umulig å si når vanningen er fullført - det blir den vel aldri?

Ja, er det virkelig mulig å si når plantings-oppgaven er fullført? Paulus må åpenbart ha ment det. Også for ham tok det atskillig lengre tid enn han hadde planlagt. *Dét* - sier han i brevet til romerne - var grunnen til at det drøyde så lenge innen han nådde til Roma. Han hadde satt seg fore å plante evangeliet hele veien fra Antiokia til Roma, og deretter videre vestover til Spania, og hele veien ut fra det prinsipp at han alltid satte sin ære i «å forkynne evangeliet der Kristi navn ikke er kjent, for at jeg ikke skal bygge på en grunnvoll som andre har lagt. Det står skrevet: *'De som ikke har fått budskap om ham, skal se, og de som ikke har hørt, skal forstå.'*» (Rom 15,20f). Og nå - sier han - nå er denne oppgaven fullført helt til Romas port: «Nå har jeg fullført forkynnelsen av Kristi evangelium fra Jerusalem av og helt rundt til Illyria» (15,19). «Nå har jeg gjort det jeg skulle i landene her» (15,23). Se nøye på disse utsagnene. Paulus kan ha blitt omvendt i 34 eller 35 e.Kr., det tok ennå ti år før han la ut på sin første misjonsreise nord- og vestover, og han skriver brevet til romerne omkring 55/56 e.Kr. Ti år, altså, hadde det tatt, fra han begynte og til han kunne si at nå var han ferdig med tjenesten i områdene øst for Roma, nå var det områdene Roma-Spania som stod for tur. Mon hvor mange år han regnet på det? - Én ting blir til overmål klar i lys av disse utsagn: Paulus må ha hatt en definisjon av sin oppgave som for det første tillot ham å si - ganske presist - at nå er min oppgave fullført, og som for det andre gjorde det mulig for ham å si dette etter rimelig kort tid.

Det må ha vært flere i ur- og oldkirken som tenkte og handlet slik, og de ble alle sammen kalt *apostler*, oldkirkens - ja, også middelalderkirkens - eneste begrep for «misjonær». Det var stor forskjell på apostler/misjonærer og det lokale menighets-lederskap. Om en apostel heter det i Didache at han ganske sikkert er en falsk profet om han blir værende lenge i en allerede etablert menighet. Men man tenkte omvendt om det lokale lederskap: Menighetens hyrder skal nettopp ikke forlate sine får, men bli hos dem. Å være apostel og å være hyrde er altså to ganske forskjellige ting. En

apostel haster alltid videre, til de neste han skal nå, de neste som ennå ikke har fått høre evangeliet. Det er dem hans oppmerksomhet hele tiden er rettet mot, - på bekostning, kunne man si, av dem som allerede har fått høre. Dem kan andre ta seg av: en Apollos, generelt: stedets *pastor loci*. Derfor er noe av det aller første apostelen gjør, å utpeke slike lokale menighetsledere, trene dem, innsette dem. Når de er i funksjon, er apostelen ferdig og kan dra videre. Fra første stund er det det han arbeider mot.

For at bildet av Paulus ikke skal bli ensidig, må jeg føye til at han slett ikke brøt relasjonen til noen av de menigheter han grunnla. Tvert om: Han *involverte* dem hele veien i hans fortsatte misjon, og dyktiggjorde dem til egen misjon. Men selv - selv måtte han hele tiden videre.

Man kunne si: Det var lettere for Paulus «å bli ferdig» enn det er for oss. Han krysset ingen språk- eller kulturgrense i sin misjon, han kunne forkynne på koine-gresk Middelhavskysten rundt, og han beveget seg i hele sin misjon i den samme gresk-romersk-hellenistiske bykultur. Tidsperspektivet blir et helt annet når vi snakker om virkelig tverrkulturell misjon, der hele den kulturelle infrastruktur så å si må bygges opp fra bunnen, med skaping av skriftspråk, utarbeidelse av bibeloversettelse, oppbygging av skole- og evt. helsestell, osv. Når man investerer så mye i dette, ville det være uansvarlig å trekke seg for raskt ut - ville det ikke?

Jo - jeg antar det. Men jeg blir ikke kvitt spørsmålet: Har, i den norske selskapsmisjons historie, Apollos'ene fullstendig kommet til å dominere over Paulus'ene? Jeg var selv ute et kort år på 1990-tallet som utsending for ett av våre misjonsselskaper, og jeg var definitivt en Apollos, ikke en Paulus. Jeg vannet det som andre hadde plantet, etter beste evne. Intet galt med det, selvsagt. En høyst nødvendig gjerning. Og jeg tror sannelig han var like mye Apollos den amerikanske misjonæren også, som ankom Hong Kong samtidig med meg, og på hvis kort det stod «Church Planter». Det tror jeg faktisk ikke han var. Han var kirkevanner og kirkehjelper, han som jeg.

Jeg er klar over, at lokale kirker på de «gamle» misjonsmarker ofte bruker utenlandske misjonærer som evangelister i sitt eget misjonsarbeid overfor unådde landsbyer eller folkegrupper. Men bedømt med de paulinske mål, tror jeg dette fremdeles må kalles «kirkehjelp», ikke kirkeplanting.

Men hvorfor terpe på dette? Hvorfor insistere så firkantet på dette «alltid videre»-mønster hos Paulus? Av en enkel grunn: Rundt

år 2000 kunne vi feire et slags to-hundreårs jubileum for en moderne evangelisk misjon i større målestokk. Mitt poeng er: Etter to hundre år var det fremdeles alt for mange unådde! Det var alt for mange som ville hatt krav på å høre disse paulinske ordene: Jeg har lenge planlagt å komme til dere, men det jeg måtte gjøre i mellomtiden, tok noe lengre tid enn beregnet. *Men nå er jeg ferdig med det - nå kommer jeg til dere!* Tenk om et misjonsselskap noen gang kunne si noe slikt!

Nå vet vi alle at misjonsselskapene gjerne ville videre, de ville faktisk gjerne nå nye unådde med evangeliet. Men når de ikke samtidig klarte, eller hadde hjerte til, å trappe ned og til slutt trekke seg helt ut fra noen av de «gamle» misjonsfeltene, ble resultatet et stadig økende tall misjonsområder. I en situasjon der ressursene ikke øker, betyr dette en alvorlig begrensning i mulighetene for offensiv ressurs-satsing på pionermisjon.

Til slutt* Jeg syntes selv, omkring 2000, at vi var blitt ganske flinke til å alminneliggjøre misjonen, tale om den som noe essensielt og uunnværlig i alt kristen- og kirkeliv, ja, også slik at det ble, om ikke godtatt, så i hvert fall forstått, langt utenfor den aktive menighetskjernens grenser. Men det vi har snakket om nå, dette «Ve meg, om jeg ikke...», det som en gang gjerne ble omtalt som «nøden for de ufrelste», men som vi heller ville kalle «trangen til å dele» - i alle tilfelle: den misjonsmotivasjon som drev en Paulus, en Franz Xavier, utallige små og store giganter i misjonens historie, den tror jeg aldri lar seg alminneliggjøre. Den kan vel heller ikke vedtas eller planlegges eller organiseres frem. Jesus sa den kunne *bedes* frem.

IV

Jeg tror jeg lar dette stå så uavsluttet og ugardert som det er. Jeg er naturligvis - fremdeles - så mye akademiker at jeg føler behov for all verdens garderinger og forbehold og presiseringer av ovenstående. Men min nåværende plassering i tiden gir meg jo den fordel at jeg ikke kan nås av deres kritiske motspørsmål - heller ikke av deres lett oppgitte konstatering av at jeg ikke har sagt noe som dere ikke forlengst har tenkt selv. I siste tilfelle kan det jo tenkes at det vi i fellesskap har tenkt, kunne ha noe for seg.

Med de beste ønsker, fremfor alt ønsket om Guds velsignelse over deres liv og tjeneste, deres bror i Kristus,

Oskar Skarsaune

Oskar Skarsaune, f 1946. Cand.theol. MF 1972; dr. theol. UiO 1982. Fakultetslektor i kirkehistorie MF 1980-81; førstelektor 1981-90; professor 1990-. Gjesteprofessor ved Lutheran Theological Seminary, Hong Kong, 1990-91.

For everything its season

In this «letter to Norwegian Mission» from AD 2100, the author argues that Euro-based paternalism may not have been so fully abandoned by Western missions by AD 2000 as was commonly assumed at that time. Especially the Western ideals of scientifically based theology may prove to have had a stronger standing than ever, and to have been imposed on non-Western Christians with as much paternalism at the end of the 20th century as it was in its beginning. On the other hand, he also argues that Western missions may have lost some of their missionary dynamics due to partly paternalistic worries about the development of the «young» churches in the «old mission-fields» of the missionary agencies. He contrasts this with the restless urge of Paul to always push forwards to reach new recipients of the Gospel. In reaching the unreached, there is always a leaving of the already reached - that is necessitated by the simple law of limited resources.